

מלחמת העולם השנייה – הסוף

כניעת איטליה וגרמניה

בינואר 1943 נפגשו בקזבלנקה רוזוולט, צ'רצ'יל וראשי המטות המשולבים לתכנון המשך המלחמה, לאחר שצפון אפריקה כמעט נכבשה מחדש בידי בנות הברית לחלוטין. רוזוולט קבע כי שלוש המדינות – איטליה, גרמניה ויפן נדרשות להכנע ללא תנאי. כן הוחלט כי "החזית השנייה" תפתח מכיוון איטליה, בניגוד לרצונו של סטאלין שרצה שהחזית השנייה תפתח מכיוון צרפת. הנימוק לכך היה שהחוף הצרפתי תואר כמבוצר באופן משמעותי בידי הגרמנים, מה שיגרום לכך שכיבוש יגרום לאבידות כבדות.

ב-25 ביולי 1943 הדיחה המועצה הפשיסטית העליונה את מוסוליני, והממשלה החדשה רצתה להצטרף לבעלות הברית. בשל תביעת בעלות הברית שנוסחה בועידת קזבלנקה – כניעה ללא תנאי, התעכבה החתימה על הסכם הכניעה. היטלר ניצל זמן זה ושלח את צבאו לכיבוש איטליה. לאחר כיבוש איטליה מינה בה את מוסוליני שיעמוד בראש המדינה, ויתפקד, למעשה, כראש ממשלת בובות. הצבא הגרמני הצליח להאט את כניסת בעלות הברית מדרום איטליה, ולהסב להן אבידות כבדות.

בנובמבר 1943 נערכה ועידת טהרן, בהשתתפות צ'רצ'יל, רוזוולט וסטאלין. בועידה נקבע כי תפתח חזית נוספת בצרפת, וכן כי בריה"מ תשתתף במלחמה נגד יפן לאחר הכניעת גרמניה. בנקודה זו האיצו בעלות הברית את תכנון ומימוש מבצע "אוברלורד" – מבצע הכיבוש של צרפת. בדרום מזרח אנגליה החלו לרכז את כלל החיילים והמשאבים. הגרמנים הולעטו במידע מוטעה, והופעלה חליפת תקיפות אוויריות נרחבת על מערכות התקשורת בצרפת כדי לשבש את התנועה הגרמנית. הגנרל דוויט אייזנהאואר, שהיה המפקד העליון של כוחות בעלות הברית באירופה, הוסמך לקבל החלטה על מועד תחילת המבצע, בהתאם לשיקולי מזג האוויר. יום תחילת המבצע, שכונה ה-D-day, נקבע ל-6/6/1944. ביום זה חצו 5,000 כלי שיט את תעלת למאנש, ובהם חיילים בריטים, אמריקנים, צרפתים וקנדים, וכן כלי רכב ואספקה. כלי השיט גררו עימם מעגני עץ בנויים, שישמשו את החילות עד לכיבוש נמלי צרפת. בעלות הברית פלשו בחמישה חופים בנורמנדי, וגרמו להפתעה לגרמנים שציפו לפלישה בנקודה צפונית יותר. בחוף שכונה אומהה ספגו האמריקנים אבידות כבדות.

בראשית 1945 כבר עמדו בעלות הברית בשערי גרמניה – בריה"מ במזרח וארה"ב ובריטניה במערב. בועידת יאלטה, שנערכה בפברואר 1945, אישרו רוזוולט, סטאלין וצ'רצ'יל את הדרישה כי גרמניה תכנע ללא תנאי. כן החליטו בועידה כי בעלות הברית תכבשנה את גרמניה, ותעצורנה בנקודות עצירה שנקבעו, כדי למנוע התנגשות ביניהן. היטלר, מבונקר הפיקוד שלו, ניהל מלחמה מדומיין, וציווה על הנותרים בברלין, ילדים וקשישים, להגן עליה. ב-30/4/1945, בעוד החיילים הרוסים כבר צועדים בשערי ברלין, התאבד היטלר בלא שהנחה על כניעה. ב-4 במאי הודיעה גרמניה על נכונותה להכנע ללא תנאי, הפסקת האש נכנסה לתוקף למחרת, וב-7 במאי נח מסמך הכניעה של גרמניה במפקדה העליונה של בעלות הברית.

① תארו את השיקולים שהביאו לזניחת איטליה כ"חזית שנייה" ולמעבר להתקפה במערב צרפת.

② תארו את ההשפעה האפשרית של האירועים באיטליה על יהודי איטליה.

כניעת יפן**נאום ג'יי רוברט אופנהיימר**

(2/11/1945)

הפיזיקאי האמריקני עמד בראש המעבדה האמריקנית שבנתה את פצצת האטום. הפצצה הראשונה הופעלה באלמודורדו שבניו-מקסיקו ב-16/7/1945. אופנהיימר תיאר את תגובתו אז "ידענו שהעולם לא יהיה עוד כשהיה. היו כמה שצחקו, היו כמה שבכו, רוב האנשים השתתקו. נזכרתי בשורה מתוך כתבי הקודש ההינדים, בהאוואד גיטה... 'עתה הייתי למוות, משמיד העולמות'."

ב-6/8/1945 הוטלה פצצת האטום הראשונה על הירושימה. היפנים לא הגיבו מיד, ופצצה שניה הוטלה על נגאסקי שלשה ימים לאחר מכן. ב-14/8/1945 הודיעו היפנים על כניעתם ללא תנאי.

אני רוצה לדבר הערב... כמדען בין מדענים, ולפחות כחרד בין חרדים למצב שאליו נקלענו... כשחושבים על מצבו של המדע, כדאי לחשוב קצת על מה שאנשים אמרו והרגישו לגבי המניעים שלהם כשנרתמו לעבודה הזאת... קודם כל היה חשש אדיר שהאויב שלנו עלול לפתח את כלי הנשק האלה לפנינו; ותחושה חזקה מאוד, לפחות בתחילת הדרך, שבלי נשק אטומי יהיה קשה מאוד לנצח במלחמה, אולי בלתי אפשרי, או שיידרש זמן ארוך עד מאוד. המחשבות האלה נשחקו מעט ככל שהתברר שהמלחמה תסתיים בניצחון ממילא. נראה לי שהיו אנשים שהניעה אותם הסקרנות, ובצדק; ואחרים הונעו ביצר ההרפתקנות, ובצדק. לאחרים היו טיעונים פוליטיים והם אמרו, "אנחנו יודעים שנשק אטומי אפשרי בעיקרון, ולא נכון שאיום האפשרות הבלתי ממומשת שלו יהיה תלוי מעל העולם. צריך שהעולם ידע מה אפשר לעשות בתחום ויתמודד עם הידיעה". ...והיתה גם בסופו של דבר, ואני חושב שבצדק, הרגשה שככל הנראה אין מקום אחר בעולם חוץ מארצות הברית שבו יהיה לפיתוח הנשק האטומי סיכוי טוב להוביל לפתרון סביר, וסיכוי נמוך לגרום לאסון. אני מאמין שכל הדברים האלה שאנשים אמרו נכונים, ואני חושב שאמרתי את כולם בעצמי במועד זה או אחר. אבל לגופו של עניין, עשינו את העבודה הזאת מכיוון שהיתה צורך אורגני... אם אתה מדען, אתה מאמין שטוב לגלות איך העולם פועל; שטוב לגלות כיצד מורכבת המציאות; שטוב להפקיד בידי המין האנושי את הכוח הגדול ביותר האפשרי לשלוט בעולם ולהתמודד איתו בהתאם להבנתו ולערכיו.

...אִי-אפשר להיות מדען אם אינך מאמין שטוב ללמוד. לא טוב להיות מדען, וגם בלתי אפשרי, אלא אם כן אתה חושב שיש ערך גבוה ביותר לשיתוף אחרים בידע שאתה צובר, שיתוף כל מי שמתעניין בו. אִי-אפשר להיות מדען אלא אם כן אתה מאמין שהידע על העולם, והכוח שהוא מעניק, הוא דבר שיש לו ערך מהותי לאנושות, ושאתה משתמש בו כדי לעזור בהפצת הידע, ומוכן לשאת בתוצאות.

...אני חושב שנכון לומר כי הנשק האטומי הוא סכנה המשפיעה על כל אחד ואחד בעולם, ומבחינה זו הוא בעיה כללית לחלוטין, בעיה כללית כפי שהיתה הבסת הנאצים לבעלות הברית. אני חושב שעל מנת להתמודד עם הבעיה הכללית הזאת צריכה להיות תחושה מלאה של אחריות משותפת. אני חושב שאפשר לצפות מאנשים שיתרמו לפתרון הבעיה אלא אם כן הם מכירים ביכולתם לקחת חלק בפתרון. אני חושב שבתחום זה, ליישומה של אחריות משותפת יש יתרונות נחרצים מסוימים. בתחום חדש זה, עצם החידוש והמאפיינים המיוחדים של הצדדים הטכניים אמורים לאפשר כינון של קהילת עניין שאפשר לראות בה מפעל חלון

לסוג חדש של שיתוף פעולה בינלאומי. אני מדבר עליה כעל מפעל חלוץ כיוון שברור למדי שאין לראות בבקרה על הנשק הגרעיני כשהיא לעצמה מטרתו היחידה של גוף כזה. המטרה היחידה יכולה רק להיות עולם מאוחד, עולם שלא תתרחש בו מלחמה... אין זה דבר קל, והעניין שאני מבקש להציג, העניין היחיד שאני רוצה להדגיש הוא השינוי האדיר בהלך הרוח הכרוך בדבר. יש דברים יקרים מאוד ללבנו, ואני חושב שהם יקרים ללבנו בצדק; הייתי אומר שהמילה דמוקרטיה אולי מייצגת חלק מהם, נוסף על כל מילה אחרת. בחלקים רבים של העולם הדמוקרטיה איננה קיימת. יש דברים אחרים שיקרים לנו, ובצדק. וכאשר אני מדבר על הלך רוח חדש בענייני העולם כוונתי היא שאפילו בנוגע לדברים העמוקים ביותר האלה, שאנחנו נוצרים אל לבנו, ושעבורם אמריקנים היו מוכנים למות – ואין ספק שרובנו נהיה מוכנים למות – אפילו בדברים העמוקים ביותר האלה, אנחנו מבינים שיש דבר-מה מהותי עוד יותר; זהו הקשר המשותף עם בני אדם אחרים באשר יהיו.

...אנחנו לא רק מדענים; אנחנו גם בני אדם. אנחנו לא יכולים לשכוח את התלות שלנו בבני אדם אחרים... אלה הקשרים החזקים ביותר בעולם, חזקים אפילו יותר מאלה הקושרים אותנו זה לזה, אלה הקשרים העמוקים מכל – הקשר בינינו לבין אחינו בני האדם.

❶ איזה נימוקים מציין אופנהיימר שהנחו אותו כאשר הונחה להתחיל לפתח את פצצת

האטום?

❷ איזה הצדקות מציין אופנהיימר להטלת פצצת האטום?

❸ מה אפשר ללמוד מהעובדה כי הניסוי הראשון של הפצצה היה באמצע יולי, והטלתה

המבצעית הראשונה היתה כבר בתחילת אוגוסט?

לאזרחינו הטובים והנאמנים. רבות הרהרנו במגמות הכוללות של העולם ובתנאים הממשיים הנוגעים לאימפריה שלנו כיום, וכעת החלטנו לנקוט אמצעי יוצא מגדר הרגיל כדי להביא לפתרון המצב הנוכחי.

הורינו לממשלתנו להודיע לממשלות ארצות הברית, בריטניה הגדולה, סין וברית המועצות כי האימפריה מקבלת את תנאי הכרזתן המשותפת.

החתימה לאושר ולשגשוג משותף של כל האומות, וכן ביטחונם ורווחתם של נתינינו, הם המחויבות כבדת המשקל אשר מסרו לידינו אבותינו הקיסרים, ואותה אנו נוצרים אל לבנו.

ואכן, הכרזנו מלחמה על אמריקה ועל בריטניה מתוך רצוננו הכן להבטיח את שלומה של יפן ואת יציבותה של מזרח אסיה, שכן לא עולה על דעתנו להסיג את גבולן של ארצות אחרות או לבקש להגדיל את שטחנו.

עד כה נמשכה המלחמה כמעט ארבע שנים. למרות מיטב מעשיהם של הכל – לחימתם האבירית של כוחות הצבא והצי שלנו, שקדנותם והתמדתם של משרתי המדינה שלנו והשירות המסור של 100 מיליון בני עמנו – התפתח מצב המלחמה לא בהכרח לטובתה של יפן, ואילו המגמות הכלליות בעולם פנו כולן נגד האינטרסים שלה.

יתרה מזאת, האויב השתמש בפצצה חדשה ואכזרית ביותר, פצצה שאת כוחה להזיק לא ניתן למעשה לאמוד, והיא נוטלת חייהם של רבים חפים מפשע. אם נמשיך להילחם, יביא הדבר לקריסה מוחלטת ולמחיקתה של האומה היפנית ואף יוביל להכחדה גמורה של התרבות האנושית.

במצב עניינים זה, איך נוכל להציל את מיליוני נתינינו, או לכפר על חטאינו בפני רוחותיהם הקדושות של אבותינו הקיסריים? משום כך הורינו על קבלת תנאי ההכרזה המשותפת של המעצמות.

לפניכם קטע

מנאום הקיסר

היפני הירוהיטו

לעמו בעת כניעת

יפן.

❶ מה ניתן

ללמוד מהנאום

על רוח הלחימה

היפנית? באיזה

אילוץ רוח זו

העמידה את

בעלות הברית?

❷ מהי

ה"אחריות"

שגרמה לקיסר

להכנע? מה גרם

לו להפעיל

מדיניות אחריות

זו?